

Αντί προλόγου

Όταν ζήτησα από το φίλο και συνεργάτη *Desmond Keegan* να γράψει ένα κεφάλαιο για το βιβλίο «Απόψεις και Προβληματισμοί για την Ανοικτή και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση», η αντίδραση ήταν ευχάριστα απρόσμενη. Ο κατακερματισμένος χρόνος, οι υποχρεώσεις που αναβλύζουν από χίλια δύο σημεία του ορίζοντα συνήθως δεν επιτρέπουν τέτοιες πολυτέλειες. Η απάντηση όμως ήρθε θετική. Η πρώτη αίσθηση: ικανοποίηση. Σε μια δεύτερη ματιά όμως, η απάντησή του άφηνε ερωτηματικά και απορίες. Ποια μπορούσε να ήταν η αιτία της αποδοχής αυτής; Και ιδού η έκπληξη, που δεν ήταν άλλη από τη συνειδητοποίηση των –περί του οίκου μας– γεγονότων.

Στην Ελλάδα, λίγο πριν από το τέλος της δεύτερης χιλιετίας, ιδρύθηκε το νεότερο ανοικτό πανεπιστήμιο της Ευρώπης. Μαζί του έκανε για πρώτη φορά στη χώρα μας την εμφάνισή της η ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση (ΑεξΑΕ).

Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο τον πρώτο χρόνο λειτουργίας του δέχτηκε μερικές εκατοντάδες αιτήσεις, το δεύτερο χρόνο 25.000 περίπου, και τον τρίτο χρόνο 50.000. Αρκετά πανεπιστήμια στη χώρα μας έχουν δραστηριοποιηθεί σε ερευνητικά προγράμματα στο χώρο της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, καθώς και άλλοι εκπαιδευτικοί φορείς.

Η εικόνα που διαφαίνεται στον ορίζοντα δεν είναι συνηθισμένη. Συνεπώς, δεν ήταν καθόλου τυχαία και η απόφαση του *Desmond Keegan* να συμβάλει στην έκδοση αυτού του τόμου και, με τον τρόπο του, στον προβληματισμό και το διάλογο για την ΑεξΑΕ στην Ελλάδα. Όπως ακριβώς και ο ίδιος ζήτησε την ελληνική συμβολή στον επετειακό τόμο που εκδόθηκε το 1999 από το Εθνικό Κέντρο της εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης της Γαλλίας (*Centre National d'Enseignement à Distance - CNED*) για τα 60 χρόνια από την ίδρυσή του.¹

Αντώνης Λιοναράκης

---

1. Τίτλος του βιβλίου: «*Mélanges – L'Enseignement à Distance à l'aube du troisième millénaire – 60e Anniversaire du Centre National d'Enseignement à Distance*», Ministère de l'Éducation Nationale, de la Recherche et de la Technologie, CNED, Paris 1999, ISBN 2-7463-9000-0.

Εισαγωγικό σημείωμα

Οι νέες προοπτικές που διαμορφώθηκαν τα τελευταία είκοσι πέντε περίπου χρόνια από τους θεωρητικούς της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης δημιούργησαν μια νέα και πρωτόγνωρη δυναμική στα παιδαγωγικά δρώμενα.

Οι προβληματισμοί περί των εκπαιδευτικών αλλαγών μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι ανησυχίες όλου του πνευματικού κόσμου για δυνατότερα θεμέλια δημοκρατικών θεσμών στο δυτικό κυρίως κόσμο, οι αναγκαιότητες για τις θεμελιώδεις γνώσεις περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλες σχεδόν τις χώρες του βόρειου ημισφαιρίου δημιούργησαν, στη δεκαετία του 1960, έναν κόσμο με έντονες αμφισβητήσεις και ανησυχίες. Οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές ανακατατάξεις εκείνης της περιόδου, ταυτόχρονα με τις αντιλήψεις για έναν δικαιότερο, πιο μορφωμένο και καλλιεργημένο κόσμο, έφεραν πολλές ριζικές αλλαγές στην εκπαιδευτική κοινότητα. Αν εξαιρεθούν χώρες όπως η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ισπανία, που πάσχιζαν να αντιμετωπίσουν δικτατορικά καθεστώτα και να επαναφέρουν θεμελιώδη δημοκρατικά δικαιώματα, πολλές άλλες χώρες προχώρησαν σε αναδιαρθρώσεις του εκπαιδευτικού τους συστήματος, για να είναι ικανές να αντιμετωπίσουν τις νέες κοινωνικές προκλήσεις.

Οι νέες ιδέες, σε αντίρροπη σχέση με την παλιά φρουρά, που ήθελε να διατηρηθεί με κάθε τρόπο ένα συντηρητικό «καθωσπρεπισμό», σε αρκετές περιπτώσεις έδωσαν ζωή σε καινούργια εκπαιδευτικά κινήματα, απόψεις, θεσμούς, ιδρύματα, πειραματισμούς, τα οποία, αν δεν άλλαξαν τα ίδια τη ροή των πραγμάτων, επέτρεψαν και ενίσχυσαν την προοπτική, σε ορισμένες περιπτώσεις, για τη θεσμοθέτηση κάποιων νέων αντιλήψεων και ιδεών.

Μέσα από ανάλογες διεργασίες γεννήθηκε το Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μεγάλης Βρετανίας, το πρώτο στο είδος του, και θεμελιώθηκαν τα ανοικτά πανεπιστήμια της Γερμανίας, της Πορτογαλίας και της Ισπανίας, καθώς και δεκάδες άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα σε όλες τις ηπείρους. Με διαφοροποιήσεις από χώρα σε χώρα και από εμπειρία σε εμπειρία, τα εκπαιδευτικά αυτά ιδρύματα διαμόρφωσαν τη δική τους φυσιογνωμία, τη δική τους στρατηγική, που συχνά εκφράζεται με αντιθέσεις και διαφορετικές επιλογές από ίδρυμα σε ίδρυμα.

Υπήρξαν εκπαιδευτικά ιδρύματα κάθε μορφής και βαθμίδας τα οποία γεννήθηκαν από το τίποτα, ως εναλλακτικοί φορείς ακαδημαϊκής εκπαίδευσης, διά βίου

μάθησης ή επαγγελματικής κατάρτισης. Οι νέες απαιτήσεις, έστω και με τιάνιες αντιδράσεις και δυσκολίες από την παλαιότερη φρουρά, ανάγκασαν κυβερνήσεις και υπουργεία παιδείας να προχωρήσουν στη δημιουργία πιο ευέλικτων, πιο ανοικτών, πιο προσβάσιμων, και ασφαλών πιο οικονομικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

Υπήρξαν όμως και άλλα, όπως το Εθνικό Κέντρο της εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης της Γαλλίας, το οποίο αναμορφώθηκε στην πορεία των χρόνων και προσαρμόστηκε στη νέα τάξη πραγμάτων. Ενώ ιδρύθηκε το 1939 με σκοπό την εκπαίδευση των μετακινούμενων πληθυσμών και ομάδων της κεντρικής Ευρώπης, μετασηματίστηκε σε ένα σύγχρονο εκπαιδευτικό ίδρυμα όλων των επιπέδων, προσφέροντας εξ αποστάσεως εκπαίδευση σε όλους τους Γάλλους πολίτες όλων των ηλικιών, της χώρας και του εξωτερικού.

Η ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση αποτέλεσε ένα μεγάλο κομμάτι της «πίτας» των αλλαγών των τελευταίων ετών σε όλες τις μεριές του πλανήτη. Και όχι μόνο αυτό. Ενισχύθηκε έντονα από μια στρατιά εκπαιδευτικών, παιδαγωγών, ανθρώπων των μέσων επικοινωνίας, και αργότερα, ανθρώπων με ειδίκευση στις νέες τεχνολογίες.

Διαμόρφωσε μια συνοχή στις εκπαιδευτικές αντιλήψεις και μια νέα προσέγγιση στις διαδικασίες της διδακτικής και της μάθησης. Δημιούργησε ένα νέο εκπαιδευτικό πλαίσιο, μέσα από το οποίο όρισε ως επίκεντρο της εκπαιδευτικής διεργασίας το σπουδαστή, και μάλιστα ένα σπουδαστή που λειτουργεί με νέους όρους και συνθήκες, με νέα ταυτότητα και νέες προοπτικές: τον ενήλικο σπουδαστή.

Το παράδοξο της εισαγωγής και ανάπτυξης της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στη χώρα μας είναι ότι δεν εισήχθη έπειτα από έντονους προβληματισμούς και διεργασίες. Έκανε την εμφάνισή της μέσα από συγκεκριμένες αναγκαιότητες, προς το παρόν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, και βέβαια ως η μέγιστη εναλλακτική λύση, μέσω του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου.

Απόρροια ενός προβληματισμού για τις θεωρητικές της αναπτύξεις και εφαρμογές είναι αυτός ο τόμος. Έχει όμως μία ιδιαιτερότητα που αξίζει να αναφερθεί: η επιλογή των συγγραφέων και τα αντικείμενα που αναπτύσσουν συνθέτουν τις πιο πρόσφατες αντιλήψεις και πρακτικές για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση στη χώρα μας και αντικατοπτρίζουν ένα ευρύ φάσμα εφαρμογών της. Σε αυτό το πλαίσιο λογικής κινούνται οι επιλογές των κεφαλαίων και το μεγάλο εύρος των αντικειμένων. Από τη μια εναρμονίζουν θεωρητικές προσεγγίσεις της ΑεξΑΕ, από την άλλη τεχνολογικές εφαρμογές της, με σημείο πρακτικής αναφοράς έναν κοινό συντελεστή: την ίδια την πολυπλοκότητα της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Συγχρόνως, ενώ εξετάζουν και αναλύουν γνωστικά πεδία ενός δομημένου προ-

βληματισμού, προτείνουν μια σειρά από μεθοδολογικές προσεγγίσεις που σκοπό έχουν να συνεισφέρουν στο γενικότερο προβληματισμό για τη σκιαγράφηση της ΑεξΑΕ και τις επιστημονικές και μεθοδολογικές εφαρμογές της. Το μοντέλο της ΑεξΑΕ δεν είναι ένα και μοναδικό. Οι πρακτικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις της μπορούν και αποτελούν πλειάδα επιλογών και εφαρμογών. Ο τόμος αυτός συνεισφέρει σε ένα μέρος της πλειάδας αυτής. Οι αναγνώστες του θα κρίνουν και θα επιλέξουν τα μέρη αυτά που μπορούν να αποτελέσουν θεωρητικό ή και πρακτικό βοήθημα για μελλοντικές πρακτικές.

Αντώνης Λιοναράκης

Η ευρωπαϊκή πανεπιστημιακή εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην αυγή της τρίτης χιλιετίας

Desmond KEEGAN

Ένα σημαντικό γεγονός για την παγκόσμια εξ αποστάσεως εκπαίδευση λίγο πριν το τέλος της δεύτερης χιλιετίας ήταν η ίδρυση, από την ελληνική πολιτεία, του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου.

Η ίδρυση ενός ανοικτού πανεπιστημίου συμβολίζει κατά κάποιον τρόπο την υποχρέωση που έχει μια χώρα για την καθιέρωση της ανοικτής εκπαίδευσης. Εκδηλώνει το ενδιαφέρον του κράτους για μόρφωση και επιμόρφωση των πολιτών που ανήκουν σε ένα ευρύτερο ηλικιακό φάσμα και όχι μόνο αυτών που η ηλικία τους κυμαίνεται μεταξύ 18 και 25 ετών και οι οποίοι κατά κανόνα γεμίζουν τα παραδοσιακά πανεπιστήμια. Υποδηλώνει την υποχρέωση που έχει ένα κράτος να παρέχει στους εργαζόμενους, φορολογούμενους πολίτες του διά βίου παιδεία και περαιτέρω εκπαίδευση.

1 ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Μια σφαιρική ενημέρωση σχετικά με τον πλούτο και την πολυπλοκότητα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην αρχή της τρίτης χιλιετίας είναι σίγουρα απαραίτητη στους αναγνώστες, γιατί τους βοηθά να εξετάσουν και να συγκρίνουν τα συστήματα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που βασίζονται σε ομάδες με τα αντίστοιχα συστήματα εκπαίδευσης που στηρίζονται σε ειδικά σχεδιασμένο και διαμορφωμένο εκπαιδευτικό υλικό για προσωπική χρήση.

Τα συστήματα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που βασίζονται σε ομάδες παρέχουν πανεπιστημιακά πτυχία σε σπουδαστές που συναντιούνται ομαδικά μακριά από το χώρο του πανεπιστημίου. Αυτού του είδους τα συστήματα είναι ευρέως γνωστά και εφαρμόσιμα στις ΗΠΑ, όπου βέβαια, για τις ανάγκες της εκπαίδευσης, χρησιμοποιούνται και δορυφορικά συστήματα ή συστήματα βιντεοδιάσκεψης. Αντίθετα, οι Ευρωπαίοι χορηγοί και ερευνητές είναι περισσότερο συνηθισμένοι σε συστήματα που εστιάζουν στο άτομο και τον προσωπικό του χώρο ή το χώρο εργασίας του.

Αναλύοντας τα συνολικά δεδομένα, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι τα εκπαιδευτικά συστήματα συμπλέκονται γύρω από αυτούς τους δύο πόλους, οι

